

Vergaderjaar 2022–2023

32 429

G-20

Nr. 25

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 24 februari 2023

Met deze brief wordt uw Kamer, mede namens de Minister-President, geïnformeerd over de belangrijkste uitkomsten van het afgelopen Indonesische G20 jaar en de Nederlandse inzet in 2023 tijdens het Indiase G20 voorzitterschap.

Inleiding

Op 15 en 16 november jl. vond de G20 top van regeringsleiders op Bali plaats, waarmee het Indonesische voorzitterschapsjaar werd afgesloten. Het kabinet werd vertegenwoordigd door de Minister-President en de Minister van Financiën. De Nederlandse inzet met betrekking tot de G20 in 2022 kwam uw Kamer eerder toe.¹ De focus van het Indonesische G20 voorzitterschap lag op *Recover Together, Recover Stronger*, wat zich bij de top vertaalde in aandacht voor voedsel- en energiezekerheid, pandemieparaatheid en digitale economie. Het Indonesische voorzitterschap startte midden in de COVID-19 pandemie. Vervolgens veranderde de focus nadat Rusland op 24 februari 2022 Oekraïne binnenviel. Er zijn in EU- en G7-verband afspraken gemaakt over de omgang met Rusland in multilaterale fora waar het kabinet zich aan gehouden heeft en waar het kabinet zich aan blijft houden. Deze landen, inclusief Nederland, konden en kunnen Russische uitlatingen die de oorlog rechtvaardigen niet onweersproken laten. Zo ook niet in G20 verband.

Tijdens de G20-top werd de NAVO daarnaast opgeschrikt door een explosie in Polen, waarna een spoedbijeenkomst in G7/NAVO-verband is georganiseerd. Dit alles gebeurde tegen de achtergrond van geïntensiverde Russische bombardementen in Oekraïne. Gelet op deze geopolitieke context valt het Indonesische voorzitterschap te prijzen dat de top is afgesloten met overeenstemming over een gezamenlijke verklaring, inclusief een veroordeling van de oorlog in Oekraïne. Met dit gezamenlijke resultaat is de kernboodschap dat de G20 het forum blijft waar verschil-

¹ Kamerstuk 32 429, nr. 21.

lende internationale economische kwesties geadresseerd kunnen worden. De (Engelstalige) verklaring, de *G20 Bali Leaders» Declaration*, is bij deze brief gevoegd.

Zoals uw Kamer werd meegedeeld op 14 oktober jl. (Kamerstuk 32 429, nr. 24) heeft India op 1 december jl. het G20 voorzitterschap van Indonesië overgenomen en is het kabinet verheugd dat India Nederland heeft uitgenodigd om in 2023 deel te nemen aan de G20. Het Indiase G20 voorzitterschap zal zich onder het thema «*One Earth, One Family, One Future*» onder andere richten op versnelde, inclusieve en veerkrachtige groei, versnelling van de voortgang op de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (*Sustainable Development Goals – SDGs*), klimaat en het concept *lifestyle for environment* (LiFE) met als doel consumptie en productieprocessen en patronen meer te baseren op efficiënt grondstoffengebruik en circulaire economie, technologische transformatie, digitale publieke infrastructuur, multilaterale instellingen voor de 21ste eeuw, voedsel- en energiezuiverheid en door vrouwen geleide ontwikkeling.

Als open en internationaal georiënteerde economie is het voor Nederland belangrijk om aangesloten te blijven op discussies over deze mondiale kwesties. Afspraken binnen de G20 over deze beleidsterreinen hebben een brede internationale impact en raken aan de effectiviteit van het Nederlands beleid. Ook ziet het kabinet de deelname aan de G20 als gelegenheid om in een wereld van toenemende polarisatie in te zetten op het versterken van banden en het overbruggen van verschillen en beoogt daarmee bij te dragen aan mondiale stabiliteit. Dit door beter te luisteren, actief te laten zien voor welke waarden Nederland staat en de verbinding te zoeken met de *global partners (Global South)*. Het kabinet waardeert het dan ook dat het door India is uitgenodigd om in 2023 deel te nemen aan de G20 top van regeringsleiders, alle ministeriële G20 bijeenkomsten en de voorbereidende (ambtelijke) bijeenkomsten. Het jaarlijks roulerend voorzitterschap van de G20 kan naast de vaste leden ook gasten uitnodigen om deel te nemen aan de G20 bijeenkomsten. Naast Nederland heeft India de volgende gasten uitgenodigd: Bangladesh, Egypte, Mauritius, Nigeria, Oman, Singapore, Spanje, de Verenigde Arabische Emiraten, de *International Solar Alliance*, de *Coalition for Disaster Resilient Infrastructure* en de *Asian Development Bank*.

Terugkoppeling Indonesisch G20 jaar en inzet voor 2023 onder Indiaas G20 voorzitterschap per thema

Hieronder volgt per G20 werkstroom een korte terugblik op de belangrijkste resultaten tijdens het Indonesische G20 jaar en de Nederlandse inzet voor het huidige Indiase G20 voorzitterschap. Daarbij onderstreept het kabinet dat de in EU- en G7-verband gemaakte afspraken over de omgang met Rusland in multilaterale fora worden nageleefd. Het kabinet benadrukt verder dat deelname aan de G20 extra gelegenheid biedt om en marge met de EU en G7 partners te coördineren, bijvoorbeeld ook op onderwerpen zoals de wederopbouw van Oekraïne.

Financiën

Indonesië legde in het financiële traject nadruk op de herstelfase van de COVID-19-crisis met als belangrijk thema het verbeteren van de financiële architectuur voor pandemiepreventie, -paraatheid en -respons. In die context is het kabinet verheugd dat er een gezamenlijk fonds is opgezet voor pandemieparaatheid (*Pandemic Fund*). Het fonds heeft een initiële omvang van 1,5 miljard Euro, het kabinet heeft hier financieel aan bijgedragen met 10 miljoen Euro.

Sinds februari stonden de consequenties van de Russische invasie van Oekraïne centraal. Stijgende voedsel- en energieprijzen, oplopende rentes en wisselkoersfluctuaties hebben vele, vooral kwetsbare landen, hard getroffen. De G20 zet daarom in op het versterken van de mondiale financiële architectuur en het ondersteunen van kwetsbare landen. Het kabinet heeft hierbij in het bijzonder aandacht gevraagd voor het adresseren van kwetsbaarheden in de publieke schuldenlast van opkomende- en lage-inkomenseconomieën en het bevorderen van schuldentransparantie. Het kabinet omarmt de hervorming van multilaterale ontwikkelingsbanken (MDBs) en is, samen met andere G20-landen, voorstander van een spoedige implementatie van aanbevelingen uit een onafhankelijk rapport voor de G20 over de efficiëntere inzet van kapitaal door MDBs.

Op het gebied van duurzaamheid en klimaat verwelkomt het kabinet de steun die is uitgesproken voor het *G20 Sustainable Finance Report*, waarin stappen worden voorgesteld voor verdere verduurzaming van de financiële sector en markten. De G20 verwelkomde het doorlenen van 76,8 miljard Euro aan *IMF Special Drawing Rights (SDRs)* waaronder aan de *IMF Resilience and Sustainability Trust (RST)* voor kwetsbare landen om in structurele lange-termijn uitdagingen zoals klimaatverandering te investeren. Het kabinet leent SDR 1,7 miljard door waarvan SDR 1,2 miljard voor de RST. Het kabinet pleit binnen de G20 ook voor andere maatregelen op het gebied van klimaat, zoals internationale koolstofbeprijzing.

India vervolgt met een apart *G20 Finance Track* dat een sleutelrol speelt in de wereldwijde coördinatie van financieel-economische beleid en onderstreept dit G20-jaar de gevolgen van de oorlog in Oekraïne, zoals schaarste en hoge prijzen van voedsel en energie. Net zoals voorgaande jaren, zullen dit jaar in de *Finance Track* ook thema's als de mondiale economie, de internationale financiële architectuur, duurzame financiering en klimaat, en het internationale belastingstelsel centraal staan.

India heeft daarnaast een aantal specifieke prioriteiten vastgesteld zoals de macro-economische gevolgen en beleidsimplicaties van voedsel- en energieonzekerheid in kaart brengen, MDBs en hun leencapaciteit versterken, schuldkwetsbaarheden aanpakken, ook van middeninkomenslanden, o.a. door betere coördinatie van crediteuren, financiering voor klimaat en SDGs mobiliseren, financiële inclusiviteit verbeteren middels digitale publieke infrastructuur, op belastinggebied, monitoren van de voortgang op de G20/OESO *Inclusive Framework* herziening van het internationaal belastingstelsel (Pijler 1 en 2), bevorderen van transparante fiscale gegevensuitwisseling en technische assistentie versterken en marco-financiële implicaties van digitale valuta van centrale banken monitoren en crypto-activa reguleren.

Het kabinet steunt deze prioriteiten. In een context van zwakke economische groei en verkrappende financieringscondities is het zaak om de internationale financiële architectuur te versterken en daarmee bij te dragen aan mondiale stabiliteit. Het kabinet zal zich inzetten voor een snelle en effectieve coördinatie op het gebied van mondiale schuldenproblematiek waarbij alle – officiële bilaterale en private – crediteuren betrokken zijn. Daarnaast zet het kabinet zich in voor een *roadmap* voor de spoedige implementatie van de aanbevelingen die leiden tot een effectievere inzet van het kapitaal van MDBs.² Dit is nodig om kwetsbare landen te ondersteunen, maar ook om financieringsruimte te creëren voor investeringen in mondiale publieke goederen, zoals klimaat. Op het gebied van klimaat zal het kabinet bovendien aandringen op een gebalanceerde aanpak, waarbij niet alleen naar financiering door rijke

² In juli 2022 heeft een Expert Panel specifieke aanbevelingen gedaan aan de G20 over het verbeteren van het gebruik van kapitaal van MDBs. MDBs is gevraagd om in april 2023 aan de G20 te rapporteren over de mogelijkheden voor implementatie van deze aanbevelingen.

landen wordt gekeken, maar ook naar andere maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan. De rol van de Minister van Financiën als co-voorzitter van de Coalitie van Ministers van Financiën voor Klimaatactie vanaf 1 april 2023 kan hierbij wellicht een rol spelen. Op het gebied van internationale belastingen is de monitoring van de herziening van het internationale belastingsysteem prioriteit voor het kabinet, zeker nu binnen de EU op 14 december een akkoord is bereikt over het richtlijnvoorstel Pijler 2³inzake de regulering van crypto-activa steunt Nederland het werk van de Financial Stability Board binnen de G20.

Gezondheid

Indonesië heeft in haar G20 jaar de transformatie van de globale gezondheidsinfrastructuur als een van de prioritaire thema's aangekaart. Het kabinet heeft het belang benadrukt van mondiale solidariteit en gedeelde verantwoordelijkheid, in lijn met de ambitie van de Nederlandse mondiale gezondheidsstrategie 2023–2030. Indonesië zette in op verandering van de mondiale samenwerking op het gebied van de financiering van pandemische preventie, voorbereiding en respons. Hier is het eerder genoemde *Pandemic Fund* een resultaat van. Indonesië heeft verder antimicrobiële resistentie (AMR) onder de aandacht gebracht. Betrouwbare en representatieve geïntegreerde surveillance data over resistentie en gebruik van antibiotica en nauwkeurige AMR diagnose is nodig op lokaal, regionaal en mondiaal niveau om AMR te bestrijden. Het kabinet heeft deze inzet gesteund en levert expertise op dit onderwerp. India richt zich op mondiale gezondheid in het algemeen en pandemische preventie, voorbereiding en respons in bijzonder. Het kabinet kan zich vinden in de ambitieuze Indiase agenda, met als prioriteiten op gezondheid; preventie, paraatheid en reactie van gezondheid gerelateerde noodsituaties incl. prioriteit geven aan een *One Health*-benadering en AMR, versterken van samenwerking in de farmaceutische sector met focus op beschikbaarheid en toegang tot veilige, effectieve, kwalitatieve en betaalbare medische tegenmaatregelen (vaccin, therapeutica en diagnostica) en digitale gezondheidsinnovaties en inclusieve digitale gezondheidsoplossingen om *Universal Health Coverage* te bevorderen en de gezondheidszorg te verbeteren.

De Indiase prioriteiten zijn in lijn met Nederlandse beleidsinspanningen zoals geformuleerd in de Nederlandse Mondiale gezondheidsstrategie 2023–2030 (Kamerstuk 36 180, nr. 25) en sluiten aan bij het WHO World Local Production Forum waarvan Nederland in 2023 de 2de editie van zal organiseren. Met de prioriteit gericht op digitale gezondheidsinnovaties en inclusieve digitale gezondheidsoplossingen, bouwt India voort op de fundamenten die door het vorige voorzitterschap zijn gelegd. Het kabinet steunt een focus op innovatieve en duurzame benaderingen voor het aanpakken van huidige en toekomstige gezondheidsuitdagingen. Het kabinet steunt tevens de G20 inzet om lopende initiatieven, platforms en wereldwijde inspanningen te versterken. Versnippering van beleid en inzet van financiële middelen moet worden tegengegaan en voorkomen. G20-landen kunnen een belangrijke rol spelen door de complementariteit met andere bestaande fondsen en initiatieven nauwlettend te monitoren en te voorkomen. Vanuit Nederland zal bij de beraadslaging eveneens aandacht gevraagd worden voor betrokkenheid van *Global South* vertegenwoordigers bij trajecten gericht op de versterking van gezondheidzorgstelsels.

---

³ Kamerstuk 25 087, nr. 302.

Handel en investeringen

De Indonesische G20 agenda richtte zich op het behouden, versterken en hervormen van het multilateraal handelssysteem; adresseren van verstoringen binnen waardeketens; de-escalatie van mondiale handelsfricties; het integreren van duurzaamheid in het handelssysteem en duurzaam herstel na de pandemie. Het kabinet verwelkomt de aanneming in G20 verband van het WTO akkoord MC12 van juni jl. op het terugdringen van schadelijke visserijsubsidies, verdere liberalisering van handel in milieuvriendelijke goederen en diensten en het beperken van handelsbarrières t.a.v. essentiële medische goederen (het zogeheten *Trade & Health Initiative* van de EU en gelijkgezinde landen). Het kabinet onderstreept het belang van een gelijk speelveld en nieuwe regels voor industriële subsidies, en heeft steun uitgesproken voor hervormingen van het multilateraal handelssysteem en WTO-hervormingen. Het kabinet verwelkomt dat de G20 het belang van voedselzekerheid heeft benadrukt en het voorkomen van exportrestricties, met als concreet voorbeeld de verlenging van de *Black Sea Grain Initiative (BSGI)*.

India richt zich op handel en investeringen op *trade for Growth and Prosperity, trade and Resilient Global Value Chains, integrating MSMEs in Global Trade, logistics for Trade* en WTO hervorming. In de invulling van deze thema's legt India duidelijk de nadruk op ontwikkelingsvraagstukken, in navolging van Indonesië. De agenda komt gedeeltelijk overeen met de Nederlandse prioriteiten op handel en investeringen. Zo benadrukt India het belang van handel en investeringen voor economische groei en ontwikkeling, en het gevaar van mondiaal protectionisme. Ook ziet India het grote belang van een goed functionerend multilateraal handelssysteem en het hervormen van de WTO. Ten slotte legt India de nadruk op het weerbaar maken van mondiale waardeketens. Tegelijkertijd ontbreken twee belangrijke elementen: India heeft geen aandacht voor een mondiaal gelijk speelveld en zaken als industriële subsidies. Juist met de huidige handelsspanningen zou dit onderwerp volgens het kabinet hoog op de agenda moeten staan. Ten tweede heeft India weinig aandacht voor milieu en handel. Ook dit vraagstuk verdient voldoende aandacht, gezien de urgentie van mondiaal milieubeleid en de noodzaak dat handel hieraan bijdraagt.

Het kabinet zal in dit G20 jaar inzetten op steun voor het multilaterale handelssysteem en hervorming van de WTO, waaronder herstel van het geschillenbeslechtingsysteem; benadrukken van het belang van een gelijk speelveld en aangescherpte regels voor industriële subsidies; verdergaande inzet op milieu en handel; het belang van weerbare mondiale waardeketens. Ook zal het kabinet zich positioneren als bruggebouwer tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden, gezien het grote belang dat het kabinet hecht aan handel voor ontwikkeling, en volledige betrokkenheid van ontwikkelingslanden in het multilaterale handelssysteem.

Milieu, klimaat en duurzaamheid

Indonesië heeft klimaat, milieu en duurzaamheid hoog op de agenda gezet. Het versnellen van de energietransitie is noodzakelijk om de mondiale broeikasgasemissies tot netto-nul te reduceren, zoals afgesproken in de Overeenkomst van Parijs. Het kabinet steunde de insteek van Indonesië om deze discussie te verbinden met klimaatambities in *Nationally Determined Contributions* en lange termijn doelen. Het kabinet heeft de verantwoordelijkheid van MDBs in de ondersteuning van duurzaam herstel in ontwikkelingslanden benadrukt. In het kader van mondiaal groen herstel heeft het kabinet ook aangestuurd op internationale samenwerking in de G20 op belangrijke beleidsdiscussies als CO₂-beprijzing en verduurzaming van handel. De G20 top ging vooraf aan

COP15 Verdrag van Biodiversiteit in december jl. Het kabinet is positief dat daarmee een signaal is gegeven dat de G20 landen pleitten voor krachtige afspraken ter bescherming van milieu en herstel van ecosystemen. Ook verwelkomt het kabinet de bevestiging van toezeggingen om de klimaatverandering aan te pakken door de volledige en effectieve uitvoering van de Overeenkomst van Parijs en de bijbehorende temperatuurdoelstelling te versterken.

Ook voor India staan klimaat, biodiversiteit, milieu en duurzaamheid hoog op de G20-agenda. India wil een geïntegreerde benadering waarin klimaatbeleid samengaat met het bereiken van duurzame groei. Het kabinet onderschrijft in lijn met de EU Green Deal het belang van samenhang tussen de klimaatdoelen, biodiversiteitsdoelen en de milieu en duurzaamheidsagenda en daarmee de noodzaak van een gezamenlijke aanpak om de transitie op deze fronten te versnellen.

India ziet binnen die context een grote rol weggelegd voor *LiFE (Lifestyle for Environment)* met als doel consumptie en productieprocessen en patronen meer te baseren op efficiënt grondstoffengebruik (resource efficiency) en circulaire economie. Het kabinet steunt de insteek van India om duurzame leefstijlen te verbinden met klimaatambities en blijft tevens de bredere systeemverandering benadrukken die nodig is om de mondiale opwarming tot 1,5-graden te beperken. Verder steunt het kabinet de specifieke thema's die India voordraagt: stoppen en aanpakken van landdegradatie en versneld herstel van aangetaste ecosystemen; bevorderen van een «*blue economy*» die zich richt op bescherming van marine ecosystemen en het instandhouden van hun economische functies; stimuleren van duurzaam gebruik van grondstoffen en bevorderen van een circulaire economie.

Bij dit laatste wil India vooral aandacht voor het duurzamer maken van de staalindustrie en het terugdringen van de emissies. India stelt onder voor om te komen tot oprichting van een *G20 Resource Efficiency and Circular Economy Industry Coalition*. In de komende maanden zullen deze initiatieven langs verschillende sporen nader worden uitgewerkt waarbij het kabinet voortbouwt op haar eerder geformuleerde inzet onder het Italiaans (2021) en Indonesisch Voorzitterschap (2022).⁴

India benadrukt het belang om de mondiale opwarming tot 1,5 graad te beperken, en het kabinet deelt dat belang. De concrete implementatie van deze belangrijke ambitie kan in de ogen van het kabinet sterker naar voren komen. Het kabinet wil in dat kader afspraken maken met grote vervuilers over aanvullende maatregelen voor 2030 en daarna. Tevens zet het kabinet zich op het gebied van mitigatie in om eerder gemaakte afspraken over uitfasering van kolen uit de energiesector en van subsidies voor fossiele brandstoffen uit te voeren en te versterken. Het kabinet wil hierop voortbouwen door in te zetten op afspraken over uitfasering van alle fossiele brandstoffen. Hoewel de internationale samenwerking vanwege geopolitieke spanningen nog steeds onder druk staat, is de urgentie van meer mondiale klimaatactie – met name door G20 landen – nog nooit zo groot geweest. De inzet van het kabinet is dan ook om dit belang in de discussies over klimaat, milieu en duurzaamheid, en ook in discussies over de energietransitie en ontwikkelings samenwerking, te benadrukken.

India noemt op het gebied van mitigatie en adaptatie het belang van *coastal ecosystems* (mangroves en zoutwatermoerassen) die zowel bescherming bieden vanuit adaptatie oogpunt als ook kunnen bijdragen aan opvang van CO₂. Verder wil India, net als Indonesië, het belang van

⁴ Kamerstuk 32 429, nrs. 17 en 21.

SDG's 12 (*Responsible consumption and production*), 13 (*Climate action*) en 14 (*Life below water*) in samenhang bezien, hetgeen onder andere betekent dat de bescherming van oceanen wordt aangepakt via duurzamer consumeren en produceren en via de aanpak van marine plastic vervuiling. Het kabinet steunt deze inzet.

Het kabinet zal het belang benadrukken van de mobilisatie van publieke en private financiering voor klimaatactie en de economische transitie van vergroening en digitalisering in ontwikkelingslanden. Het kabinet vraagt MDBs om op dit vlak meer leiderschap te tonen. Concrete uitwerking kan de vorm krijgen van internationale partnerschappen, zoals het *Just Energy Transition Partnership* dat Indonesië presenteerde tijdens haar G20 voorzitterschap, maar zal ook aandacht geven aan innovatieve financiering en beleidsdiscussies als CO₂-beprijzing en verduurzaming van handelsketens.

Het kabinet blijft zich sterk maken voor het versneld in lijn brengen van alle financiële stromen, publiek en privaat, met de doelen van de Overeenkomst van Parijs. Transparantie en de bijdrage van de financiële sector aan het opschalen van financiering spelen hierbij een belangrijke rol.

Energietransitie

De focus van Indonesië lag op de volatiliteit in energieprijzen en -markten en tekorten en verstoringen in de energievoorziening. Het kabinet is positief dat de urgentie is onderstreept om energiesystemen snel te transformeren en te diversifiëren, energiezekerheid en -veerkracht en marktstabiliteit te bevorderen door schone, duurzame, rechtvaardige, betaalbare en inclusieve energietransities en stroom van duurzame investeringen te versnellen en te waarborgen. De G7/EU landen legden de nadruk op de Russische agressie tegen Oekraïne als oorzaak van de wereldwijde energiecrisis en hebben Rusland opgeroepen om de oorlog te stoppen. Nederland heeft de prioriteit om de energietransitie in lijn te brengen met de mondiale klimaatdoelstellingen benadrukt. Daarbij heeft Nederland de nadruk gelegd op uitfasering van kolencentrales en fossiele subsidies, in lijn met het *Glasgow Climate Pact*. Het kabinet is verheugd dat de G20 ontwikkelingslanden zal steunen in het bereiken van universele toegang tot elektriciteit en zet zich internationaal in om de benodigde financiering voor de mondiale energietransitie te realiseren.

India heeft ervoor gekozen om in 2023 de energietransitie in een aparte werkgroep te behandelen, gezien het belang van het onderwerp. De nadruk wordt gelegd op de randvoorwaarden voor een tijdige en betaalbare mondiale energietransitie. Specifiek kiest India voor de prioriteiten: samenwerking op schone energie technologieën; financiering van de energietransitie; energiezekerheid; energie efficiëntie (ook in de industrie); duurzame brandstoffen inclusief groene waterstof en universele toegang tot schone energie.

Het kabinet steunt de inzet van India en onderstreept hierbij de cruciale rol die de mondiale energietransitie speelt bij het halen van de klimaatdoelstellingen. Een succesvolle energietransitie is immers cruciaal om de mondiale broeikasgasemissies tot netto-nul te reduceren en de leveringszekerheid en beschikbaarheid van schone energie ook op langere termijn te borgen.

Het kabinet steunt de inzet op opschaling van kansrijke schone energie technologieën, vooral binnen bestaande, vaak multilaterale forums.⁵ Het kabinet zal extra aandacht vragen voor het terugdringen van methaan-

⁵ O.a. RD20 Platform, Horizon Europe, Strategic Energy Technology Plan EU, Clean Energy Ministerial, Mission Innovation» Technology Collaboration Programme.

emissies in de energiesector en verwelkomt het voorstel om een actieplan te maken voor meer samenwerking op duurzame brandstoffen, zoals groene waterstof en ammonia. Dit past goed bij de prioriteit van het kabinet om te komen tot een internationale markt hiervoor, zoals onder meer genoemd in de Internationale Klimaatstrategie.⁶ India wil, terecht, aandacht geven aan energiezekerheid en de grondstoffenbehoefte van de energietransitie, juist ook voor de armere landen. Wat betreft (kritieke) grondstoffen zal de inbreng van het kabinet gericht zijn op aandacht voor monitoring van kritieke grondstoffen, diversificatie van ketens en duurzame productie van kritieke grondstoffen. Dit is in lijn met de nieuwe nationale grondstoffenstrategie⁷ die op 9 december jl. aan uw Kamer is verzonden.

Het kabinet verwelkomt ook de inzet van India op de verduurzaming van *hard-to-abate* sectoren met een focus op energie-efficiëntie en energiebesparing, wat goed in lijn is met de nadruk die het kabinet legt op vraagreductie op alle niveaus. In bredere zin acht het kabinet het positief dat India aandacht gaat besteden aan systeemoplossingen, inclusief de rol die circulaire economie kan spelen bij het versnellen van de energietransitie. Het kabinet steunt de inzet van India voor het SDG7 doel van «betaalbare, betrouwbare, duurzame energie voor iedereen» en daartoe in 2030 universele toegang tot elektriciteit en schoon koken te realiseren. Het kabinet verdubbelt dan ook de Nederlandse bijdrage aan toegang tot hernieuwbare energie van 50 naar 100 miljoen mensen in 2030. India zet verder in op financiering van de energietransitie, waarbij Nederland zijn expertise kan inbrengen over de mobilisatie van private financiering en kansen die innovatieve financiering biedt.⁸ Nauwe samenwerking met MDBs blijft hierbij cruciaal.

Digitale economie

De focus van Indonesië lag op connectiviteit en post-COVID-19 herstel, digitale vaardigheden en digitale geletterdheid en grensoverschrijdende datastromen en veilige data-uitwisseling. Het kabinet verwelkomt het G20 besluit om gegevensvrij verkeer met vertrouwen (*data free flow with trust* – DFFT) verder mogelijk te maken en grensoverschrijdende gegevensstromen te bevorderen. Het kabinet is verheugd dat de G20 zich gezamenlijk heeft uitgesproken voor meer inzet op digitale vaardigheden. Juist daarmee maken we burgers niet alleen digitaal vaardig, maar ook weerbaar tegen digitale dreigingen als online desinformatie. Tijdens de G20 top benadrukte het kabinet het belang van internationale samenwerking om digitale vaardigheden van onze burgers vergroten. Daarnaast heeft het kabinet het belang onderstreept om desinformatiecampagnes en cyberdreigingen tegen te gaan en de veiligheid van de connectiviteitsinfrastructuur te waarborgen.

India wil verder bouwen op het werk van voorgaande voorzitterschappen en zet in op publieke digitale platformen en cybersecurity en cyberveiligheid in de digitale economie en op digitale vaardigheden. Het kabinet verwelkomt discussie over deze onderwerpen omdat deze goed aansluiten bij de recent aan uw Kamer gezonden Werkagenda Waarden-gedreven Digitaliseren, de Strategie Digitale Economie en de Nederlandse Cyber Security Strategie.⁹ India wil met publieke digitale platformen vooral burgers middels digitalisering (sociaal en economisch) emanci-

⁶ Kamerstuk 31 793, nr. 231.

⁷ Kamerstuk 32 852, nr. 224.

⁸ O.a. via Climate Investor One en het Dutch Fund for Climate and Development (beiden uitgevoerd door FMO).

⁹ Kamerstuk 26 643, nrs. 925 en 940.

peren en frictie in de economie voor burgers en bedrijven wegnemen en onderstreept hierbij digitale identiteit, digitaal betalingsverkeer en data deling.

Dit sluit goed aan bij de wens van het kabinet om waarden gedreven digitalisering als uitgangspunt te nemen (open, inclusief, privacy borgend).

Op het dossier cybersecurity en cyberveiligheid in de digitale economie wil India voornamelijk in breder verband aandacht besteden aan het certificeren, of het stellen van eisen voor veilige producten en diensten. Dit sluit goed aan bij de Europese *Cyber Resilience Act*. Het Indiase voorstel voor een *cybertoolkit* voor bewustzijn onder jongeren sluit goed aan op de Europese strategie voor een beter en veiliger internet voor kinderen¹⁰. Sommige voorgestelde initiatieven zijn in potentie verstrekkend. In samenwerking met de EU-collega's vraagt het kabinet daarom om verdere verduidelijking van deze voornemens en zullen – waar nodig – alternatieven die binnen het Europese waardenkader vallen aangedragen worden. De prioriteit «digitale vaardigheden» omvat zowel digitale basisvaardigheden als gevorderde ICT-vaardigheden op de werkvloer. Het kabinet verwelkomt in principe prioriteiten zoals «*mutual recognition of digital skills*», maar vraagt wel aandacht en flexibiliteit in het herkennen van vaardigheden (niet per se diploma maar bijvoorbeeld een *skill passport*) om mobiliteit van talenten te faciliteren.

Landbouw

Het kabinet verwelkomt de ambitieuze tekst tot stand gekomen onder Indonesisch voorzitterschap met betrekking tot de verduurzaming van het landbouwsysteem. Belangrijke onderwerpen daarbij zijn klimaatadaptatie én mitigatie, tegengaan van biodiversiteitsverlies, landdegradatie en ontbossing, terugdringen van AMR en inzet van een *One Health approach* en verduurzaming op alle drie dimensies – ecologisch, economisch en sociaal. De Russische agressie in Oekraïne en de gevolgen voor de mondiale voedselzekerheid waren een belangrijk bespreekpunt. Het kabinet is verheugd dat de G20 is overeengekomen om internationale inspanningen om voedselvoorzieningsketens in de context van de oorlog in Oekraïne te laten functioneren. Met specifiek de oproep tot verlenging van de *BSGI* om de export van Oekraïens graan via de Zwarte Zee te hervatten. Daarbij heeft het kabinet ook het belang van *EU Solidarity Lanes*¹¹ onderstreept. Twee dagen na de G20 top is de *BSGI* daadwerkelijk verlengd.

India richt de landbouwagenda ten eerste op het verbeteren van de voedselzekerheid en doet het voorstel om als G20 samen te werken in een mondiaal voedselzekerheidsinitiatief. Er is daarbij onder andere aandacht voor diversificatie en kwaliteitsverbetering van productie, het minimaliseren van voedselverspilling en -verliezen en het versterken van de monitoring van marktontwikkelingen. De tweede prioriteit is het verduurzamen van de landbouw met onder meer klimaat slimme landbouw, met aandacht voor het efficiënt en duurzaam gebruik van hulpbronnen, het integreren van landbouwsystemen, het verduurzamen van het consumptiepatroon en het stimuleren van investeringen in duurzame landbouwpraktijken. Veerkrachtige en inclusieve agroketens is de derde prioriteit, met aandacht voor *smallholders*, jonge boeren en vrouwen en het verminderen van risico's door het gebruik van verzekeringen en nieuwe technologieën. Als laatste richt India zich op technologie en digitalisering ten behoeve van de transitie, met aandacht voor onder andere de beschikbaarheid van data en de bescherming daarvan en publiek-private

¹⁰ Strategie om kinderen in de onlinewereld te beschermen en mondiger te maken (europa.eu).

¹¹ European Commission to establish Solidarity Lanes to help Ukraine export agricultural goods (europa.eu).

samenwerking. Het kabinet steunt India bij de keuze van deze G20 prioriteiten. Het borgen van voedselzekerheid en het verduurzamen van het voedselsysteem is een belangrijke prioriteit. Voor Nederland liggen hier ook kansen om kennis en innovatie in te zetten. Het kabinet zal zich inzetten voor een ambitieuze uitkomst wanneer het gaat om het verduurzamen van het voedselsysteem en voor interventies gebaseerd op een voedselsysteembenadering. De samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Daarnaast hecht het kabinet aan een coherente aanpak van de problematiek en goede samenwerking tussen internationale organisaties op dit terrein.

Ontwikkelingssamenwerking

Indonesië legde de nadruk op de moeizame vooruitgang van de SDGs door de COVID-19-crisis jaren. Daarnaast is het economisch herstel ongelijk verdeeld en bereikt het niet de allerarmsten. Het behalen van de SDGs in 2030 raakt hiermee steeds verder uit zicht. Een duidelijk antwoord van de G20 is noodzakelijk om een inclusief en groen herstel te bereiken. Het kabinet verwelkomt dit. Het VN-rapport van 2022 over de SDGs laat zien dat de diverse, elkaar versterkende crises het behalen van de doelen van de Agenda 2030 ernstig in gevaar hebben gebracht. De COVID-19 pandemie, klimaatverandering, verhoging van de kosten voor levensonderhoud en hoge schuldenlasten voor ontwikkelingslanden hebben armoede, honger en ongelijkheid in de wereld doen toenemen. De gevolgen van klimaatverandering vormen een zware last voor kwetsbare bevolkingsgroepen. De wereldwijde digitale transitie biedt kansen voor ontwikkeling, maar het is van groot belang dat de digitale kloof niet toeneemt en dat de kansen gelijk worden verdeeld.

India zal zich richten op het bijeenbrengen van de ontwikkelings- en klimaatagenda (daarmee bijdragend aan het «*Green Development Pact*» dat op leidersniveau is voorzien) met de prioriteiten versnellen van voortgang op de SDGs; het eerder genoemde LiFE-klimaatbewuste levensstijl en data voor ontwikkeling. Het kabinet kan zich goed vinden in deze prioriteiten, omdat deze aansluiten op de Nederlandse visie op sociaaleconomisch post-COVID-19 herstel, met als leidraad de SDG's en de Klimaatdoelstellingen van Parijs. De Indiase ontwikkelingsagenda met nadruk op de SDG's wordt naar verwachting voortgezet door de inkomende G20 voorzitters Brazilië en Zuid-Afrika. Dit draagt bij aan een inclusieve ontwikkelingsagenda, het overbruggen van verschillen tussen verschillende werelddelen en daarmee ook aan mondiale stabiliteit. Hare Majesteit Koningin Maxima is in haar capaciteit als Speciale Pleitbezorger van de VN Secretaris-Generaal voor Inclusieve Financiering voor Ontwikkeling door het Indiase voorzitterschap uitgenodigd om bij de eerste G20 bijeenkomst over ontwikkelingssamenwerking virtueel te spreken over een grotere rol van «Digitale Publieke Goederen».

Werkgelegenheid

De prioriteiten van Indonesië lagen met name op duurzaamheid en inclusiviteit van de arbeidsmarkt. Ook is er veel aandacht uit gegaan naar hoe om te gaan met de veranderingen die de arbeidsmarkt ondergaat als gevolg van bijvoorbeeld digitalisering en technologische ontwikkelingen. Het kabinet heeft benadrukt dat samenwerking met sociale partners in het formuleren van beleid op bovenstaande thema's essentieel is. Het kabinet is verheugd dat de G20 is overeengekomen om de arbeidsintegratie van personen met een handicap, vrouwen en jongeren in alle sectoren en niveaus voort te zetten en een inclusieve arbeidsmarkt na te streven. India heeft voor haar G20 voorzitterschap drie thema's aangewezen, namelijk het adresseren van *global skills gaps*, platformwerk en sociale

bescherming, en duurzame financiering van sociale zekerheidsstelsels. Het thema platformwerk is de afgelopen jaren regelmatig teruggekomen binnen de G20. De verwachte uitkomsten op dit thema zullen vooral zien op het uitwisselen van kennis en statistieken die landen kunnen gebruiken in hun nationale beleidsontwikkeling. De andere twee thema's zijn relatief nieuw binnen de G20. Wat betreft de duurzame financiering van sociale zekerheidsstelsels heeft Nederland veel ervaring vanwege de stelselhervormingen die in het verleden zijn doorgevoerd, waarvan de herziening van de AOW de meest recente is. Het kabinet kan echter ook relevante kennis opdoen op dit vlak, gezien het feit dat een deel van de deelnemende G20-landen net als Nederland een vergrijzende bevolking heeft, en dus een vergelijkbare druk op het sociaal zekerheidsstelsel ervaart. Ook waar het gaat om *skills gaps* in een veranderende arbeidsmarkt kan het kabinet relevante kennis opdoen. De insteek van dit thema is vooral om ervaringen uit te wisselen en aanbevelingen op te stellen hoe vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, zowel nationaal als internationaal, beter op elkaar afgestemd kunnen worden. Gezien de krapte op de Nederlandse arbeidsmarkt kan het uitwisselen van ervaringen inzake de «matching» tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt bijdragen aan de Nederlandse beleidsvorming op dit punt.

Onderwijs

Indonesië richtte zich op de leercrisis, die tijdens de COVID-19 pandemie alleen maar groter is geworden, en onderstreepte daarom de noodzaak om na de COVID-19-crisis gezamenlijk te bouwen aan een inclusiever en rechtvaardiger onderwijsstelsel, dat tevens beter toegerust is voor de arbeidsmarkt van de toekomst. Het kabinet verwelkomt dat de G20 toegewijd is om belemmeringen voor onderwijs weg te nemen, onderwijs- en leeromgevingen te verbeteren en overgangen binnen en tussen alle onderwijsfasen te ondersteunen, met de nadruk op vrouwen en meisjes. Indonesië onderstreepte ook het belang van het welzijn van leerlingen bij hun voorbereiding op werk en een zinvolle participatie en bijdrage aan een meer rechtvaardige, inclusieve en duurzame samenleving.

India bouwt voort op het werk van onderwijswerkstromen in de voorgaande G20-jaren en stelt voor om van gedachten te wisselen over interventies die basisvaardigheden als rekenvaardigheid en geletterdheid vergroten, manieren om digitaal onderwijs inclusiever en toegankelijker te maken, het bevorderen van een leven lang leren ontwikkelen en het aanmoedigen van innovatie en onderzoek door betere samenwerking. De door India genoemde prioriteiten sluiten goed aan op de Nederlandse beleidslijnen. Het kabinet heeft de ambitie uitgesproken om samen met het onderwijsveld de teruggang van de beheersing van lezen, schrijven en rekenen te keren en heeft daarvoor het Masterplan Basisvaardigheden opgesteld.¹² Pijlers uit het masterplan zijn o.a. extra tijd en ruimte voor kwalitatief goede leraren en sturing op bewezen effectieve onderwijsaanpakken. Op het gebied van onderzoek is internationale samenwerking voor het kabinet van essentieel belang. Alleen samen is het mogelijk de wereldwijde uitdagingen van deze tijd aan te pakken. De aandacht voor *open science* en het programmeren van onderzoek gericht op maatschappelijke uitdagingen sluiten goed aan bij Nederlands beleid zoals eerder o.a. toegelicht in de Beleidsbrief Hoger Onderwijs en Wetenschap¹³ en de Internationale kennis- en Talentstrategie.¹⁴ De G20 biedt een goed forum om de kansen en risico's rondom internationale academische samen-

¹² Kamerstuk 31 293, nr. 655.

¹³ Kamerstuk 31 288, nr. 964.

¹⁴ Kamerstuk 31 288, nr. 893.

werking te bespreken. Daarbij zet het kabinet zich in voor een vrije en veilige uitwisseling van ideeën tussen onderzoekers.

Cultuur

Indonesië richtte zich op de rol van cultuur bij het mogelijk maken van duurzame ontwikkeling, en hoe cultuurbeleid kan bijdragen aan economische, sociale en omgevings-ontwikkeling en erfgoedbescherming. Indonesië zette daarbij in op de oprichting van een *Global Arts Fund and Cultural Recovery Fund*. Een ander belangrijk thema was de Russische oorlog in Oekraïne, wat het belang toont van bescherming van cultuur en erfgoed, en laat zien hoe kwetsbaar cultureel erfgoed kan zijn. Het kabinet verwelkomt daarom dat de G20 collectief is overeengekomen om het cultureel erfgoed respecteren, beschermen en behouden.

Het kabinet is verheugd dat ook India cultuur op de agenda heeft gezet met de nadruk op de bescherming en het bevorderen van de culturele sector en cultureel erfgoed. Daarnaast zal er ook aandacht zijn voor het bevorderen van (traditionele) cultuur voor een duurzaam leven en de relatie van deze onderwerpen met digitalisering en duurzaamheid. De Indiase agenda sluit aan bij prioriteiten van internationale fora zoals de Raad van Europa, de EU op het gebied van digitalisering en UNESCO op het gebied van de bestrijding van de illegale handel in cultuurgoederen en de rol van cultuur, design en creativiteit in duurzame ontwikkeling. Het kabinet is nauw betrokken bij deze fora, onder andere bij de door UNESCO en Mexico georganiseerde wereldconferentie *Mondiacult* over cultuurbeleid en duurzame ontwikkeling. De keuzes voor de prioritaire onderwerpen sluiten tevens aan bij het Nederlands cultuurbeleid «De kracht van creativiteit, cultuur midden in de samenleving, meerjarenbrief 2023–2025». ¹⁵ Voorbeelden daarvan zijn het versterken van de positie van de culturele en creatieve professionals, om de creatieve sector actief te betrekken bij grote maatschappelijke opgaven, te zorgen dat cultuur overal is en voor iedereen en te investeren in de kansen voor digitalisering.

Women's Empowerment

Het kabinet is verheugd dat Indonesië in de G20 nadrukkelijk aandacht heeft besteed aan het achterblijven van het aantal vrouwen in de top. Deelname van Nederlandse bedrijven aan het mondiale netwerk *EMPOWER (G20 Alliance for the Empowerment and Progression of Women's Economic Representation)* is van belang om het onderwerp verder te brengen. Doel van deze alliantie tussen de private sector en overheden is het opbouwen van een netwerk waarin kennis en best practices over het vergroten van het aantal vrouwen in de top van het bedrijfsleven worden gedeeld. Het kabinet is positief dat de G20 is overeengekomen om gelijke toegang van vrouwen en meisjes tot inclusief en kwaliteitsvol onderwijs te blijven bevorderen, inclusief toegang van vrouwen en meisjes tot leidinggevende posities. Ook verwelkomt het kabinet het besluit van de G20 om de positie van vrouwen met een handicap te bevorderen.

Net als uitgaand G20 voorzitter Indonesië onderkent India het belang van vrouwenemancipatie en continueert daarom de G20 *EMPOWER*. India laat het thema *Women's Empowerment* daarnaast horizontaal terugkomen in alle aparte werkstromen. Het kabinet ondersteunt deze blijvende inzet op vrouwenemancipatie, die goed aansluit op de Nederlandse beleidslijnen.

¹⁵ Meerjarenbrief cultuur, De kracht van creativiteit. Cultuur midden in de samenleving, 28 november 2022 (Bijlage bij Kamerstuk 32 820, nr. 482).

Zoals het Coalitieakkoord «Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst» schetst, wil het kabinet zich hard maken voor een evenredige vertegenwoordiging van vrouwen en mannen in leidinggevende posities.

Toerisme

Indonesië heeft gelet op de impact van de COVID-19 crisis op de toeristische sector ingezet op een «mensgericht herstel», met een focus op inclusieve en veerkrachtige gemeenschappen en MKB bedrijven door ondernemerschap, innovatie en digitalisering te bevorderen. Het kabinet verwelkomt dat de G20 expliciet de nadruk heeft gelegd op duurzaam herstel met aandacht voor veilige mobiliteit, mens en milieu en met specifieke aandacht voor het MKB en hun rol bij de transitie binnen het toerisme. Nederland heeft hier aan bijgedragen door expertise en goede voorbeelden te delen over bestemmingsontwikkeling waarbij een goed evenwicht tussen de belangen van de bezoekers, bewoners en bedrijven centraal staat.

Het kabinet is verheugd dat ook India toerisme op de G20-agenda heeft gezet met als prioriteiten duurzaam toerisme, digitalisering, innovatie, *skills* en bestemmingsontwikkeling. Deze prioriteiten sluiten aan bij het Nederlandse toerismebeleid. Het kabinet zal het belang van verduurzaming van de toerisme sector benadrukken. Daarnaast zal het kabinet actief haar kennis delen op het gebied van bestemmingsontwikkeling, dit is een onderwerp waarop internationale samenwerking nog kan verbeteren en waarop Nederland veel ervaring heeft.

Anti-corruptie

Indonesië legde de focus op de negatieve gevolgen van corruptie op duurzame economische groei, marktconcurrentie, de rechtsstaat en het vertrouwen van burgers in de overheid. Het kabinet is verheugd dat de G20 de versterking van de rol van audits bij de aanpak van corruptie heeft benadrukt, evenals publieke participatie en anticorruptie educatie bij het voorkomen en aanpakken van elke vorm van corruptie. Het kabinet verwelkomt ook de toezeggingen van de G20 en de oproep aan alle landen om omkoping strafbaar te stellen en omkoping effectief te voorkomen, bestrijden, opsporen, onderzoeken, vervolgen en bestraffen. Ook is het kabinet positief over de verwijzing naar de betrokkenheid bij en actieve deelname van belanghebbenden zoals de academische wereld, het maatschappelijk middenveld, de media en de particuliere sector verder versterken, onder meer om een cultuur van integriteit te bevorderen.

Het kabinet verwelkomt de blijvende aandacht van India voor het tegengaan van corruptie op de agenda van de G20. India erkent de negatieve gevolgen van corruptie voor economische groei, globalisering, goed bestuur, en daarmee de levenskwaliteit van burgers, waarbij arme en gemarginaliseerde groepen onevenredig getroffen worden. Het kabinet steunt de aandacht voor internationale samenwerking voor actie tegen corruptie en economische misdrijven, en de terugvordering van gestolen goederen. Daarbij is ook belangstelling voor het verbeteren van de kaders voor wederzijdse rechtshulpverzoeken. Het kabinet kijkt eveneens met belangstelling naar de aandacht voor de integriteit van gespecialiseerde instituties die betrokken zijn bij het voorkomen en bestrijden van corruptie door integriteitsprincipes te ontwikkelen voor deze instellingen, in overeenstemming met het Verdrag van de Verenigde Naties tegen corruptie (UNCAC). Het kabinet is positief over de blijvende aandacht voor de rol van audits bij de aanpak van corruptie, en kijkt met belangstelling naar de praktijken van de rekenkamers en audit praktijken van andere G20-landen. Tot slot zal het kabinet inzetten op het breder uitdragen van het OESO-verdrag inzake de bestrijding van omkoping van buitenlandse

ambtenaren bij internationale zakelijke transacties, mede ten behoeve van een gelijk speelveld.

Disaster Risk Reduction

Disaster Risk Reduction is een nieuwe door India geïnitieerde G20 werkstroom en zal de voortgang bij de implementatie van het *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction* nieuw leven inblazen door middel van discussies en overleg met de G20 delegaties en relevante belanghebbenden. Het kabinet ziet de voorgenomen inzet op dit thema als een belangrijk initiatief in het licht van de komende *Mid-Term Review* van het Sendai Framework in 2023. Het kabinet zet in op preventie van rampen en verankert deze doelstellingen in planning en ruimtelijke ordening. Klimaatadaptatie beleid is daaraan gelinkt, ook waar het gaat om het beschermen van onze kritische infrastructuur. Deze Nederlandse benadering sluit goed aan bij de doelen van India: vermindering van verliezen bij rampen hetgeen kan worden bereikt door zorgvuldige planning, capaciteitsopbouw, vroegtijdige waarschuwing, participatie van de gemeenschap, gerichte overheidsaanbestedingen, beschikbaarheid van benodigde apparatuur op gebied van *early warning* en middelen. Het kabinet zal haar praktijkervaringen op dit thema inbrengen en waar mogelijk verbinding zoeken met de VN 2023 Water Conferentie en de daaruit voortkomende *Water Action Agenda* en andere in 2015 overeengekomen SDGs.

Conclusie

Het kabinet dankt uitgaand G20 voorzitter Indonesië voor de Nederlandse deelname en waardeert de G20 uitnodiging van India. Het kabinet zet er op in dat er ook tijdens het voorzitterschap van India concrete afspraken worden gemaakt over de hierboven beschreven ambities. Dit is in het belang van een open en internationaal georiënteerde economie zoals Nederland. Het kabinet zal zich inspannen om het Indiase G20-voorzitterschap waar mogelijk te ondersteunen, met inachtneming van de kabinetsinzet in deze brief en de geldende internationale afspraken.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
W.B. Hoekstra